

LECTURA ACTIVĂ: PRINCIPII ȘI STRATEGII

Aurelia CODREANU, asistent universitar
Svetlana STANȚIERU, asistent universitar
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *Reading is a complex of intellectual activities applied for decoding a text but also the first step of thinking and communication. Active reading gives you the opportunity to deeply meditate and feel more. The ability of reading actively offers a larger amount of pleasure.*

Keywords: *active reading, didactical strategies, intellectual activity, information, knowledge.*

Lectura activă este o modalitate fundamentală de muncă intelectuală, o activitate complexă de descifrare integrală a unei informații, o strategie relevantă de înțelegere a textului citit, de examinare și apreciere a calității unui text. Lectura este uncomplex de acțiuni intelectuale aplicate pentru descifrarea unui text, dar și o primă treaptă a gândirii și comunicării. Lectura, în viziunea mai multor cercetători, îndeplinește funcții multiple: a) de culturalizare; b) de învățare propriu-zisă (de instruire și autoinstruire); c) de informare și documentare etc.

Lectura cărții / textului (literar sau nonliterar) are o importanță excepțională în viața omului modern, oferindu-i acestuia, pe tot parcursul existenței sale, „o metodă esențială de cultivare continuă și de perfecționare profesională, de autodesăvârșire a propriei formații culturale și de specialitate” (Cerghit 2006: 175). Lectura sistematică, mai mult cea de plăcere decât cea instituționalizată sau de informare, ne menține în actualitatea creației literare, științifice și tehnice, ne pune în legătură cu oameni iluștri de știință și literatură, de artă și tehnică, cu faptele și tumultul vieții socio-economice și culturale, în ansamblul ei. Lectura favorizează o experiență interioară de adânci meditații și tensiuni sufletești, contribuie la formarea conștiinței morale și civice. A citi, în sensul adevărat al cuvântului, constituie o activitate foarte personală și formativă, care implică și dezvoltă, în același timp, o inteligență asimilatoare și o judecată critică,

oferind stări de contemplație și reflecție.

Domeniul lecturii este, cu certitudine, cel mai complex domeniu al limbii și literaturii materne. În această ordine de idei, Florentina Sâmihiian afirmă că „această complexitate privește atât obiectul de studiu, care își lărgeste în permanență contururile, pentru a se adapta realităților diverse ale comunicării actuale, cât și abordările variate, strategiile de predare-învățare-evaluare pe care profesorul le folosește în clasă” (Sâmihiian 2014: 265). Or, lectura nu poate fi anchilozată, ea mereu trebuie să suscite interesul pentru cunoaștere, pentru profundă studiere și lucidă formulare a gândurilor. Mai mult, lectura nu este „un tribut” doar al orelor de limbă și literatură română. Abilitățile de lectură și interesul pentru o atare activitate este cheia succesului în însușirea celorlalte discipline, în formarea unor viziuni, în dezvoltarea unei personalități. Lectura devine astfel o premisă obligatorie pentru ceea ce înseamnă acumularea cunoștințelor, atât în sala de clasă, cât și individual, relaționarea cu semenii, colaborarea / cooperarea în procesul de învățare etc. Este decisiv să înțelegem că lectura activă presupune nu doar lectura operelor literare, ci, în mod direct, este vorba de lectura conținuturilor la toate disciplinele. Chiar și ceea ce constituie o esențială sau sumară pregătire, de asemenea, ar fi necesar să devină o activitate responsabilă, edificatoare și complexă. Nu doar manualul este instrumentul de lectură activă, așa cum eronat se percep lucrurile. Indubitabil, acesta este, sau cel puțin așa ar fi cazul să fie, un reper de muncă, dar, de ce nu am recunoaște acest lucru, deseori, manualele nu invită la lectură activă, ci mai degrabă la o „ingurgitare”. Neinteresante și destul de sofisticate, „manualele sunt mult prea încărcate și greoaie, prea descriptive și puțin accesibile, lipsite de viață” (Cerghit 2006: 176). Iată de ce o lectură activă a lor devine deseori aproape imposibilă, iar provocarea profesorului de a se documenta / informa din alte surse devine o veritabilă, salvatoare nișă. Evident, aceasta implică alte momente, cum ar fi căutarea celor mai indicate surse, consumarea timpului, trierea informațiilor etc.

Lectura activă presupune o activitate majoră. Tehnicile raționale și eficiente de lectură trebuie să condiționeze formarea abilității „a ști să citești”. Mai mult, „a ști să explorezi ceea ce citești” este continuarea fericirii a primei operațiuni. Discrepanțele și discordanțele care apar între cele două ipostaze induc o stare de confuzie, de neclaritate.

Lectura activă înseamnă o activitate concentrată pe ceea ce citești, pe faptul pentru ce citești și cum realizezi această activitate inteligentă și deloc facilă. Activitatea de lectură îi obișnuiește pe lectori să practice o serie de elemente de focalizare a atenției: sublinierea ideilor esențiale în diferite culori, marcarea pe marginea textului a unor neclarități, încercuirea unor cuvinte-cheie, alcătuirea unor scheme, selectarea unor expresii etc. Bineînțeles, acestea reușesc să-l „mobilizeze” pe cititor, dar, se pare, sunt insuficiente pentru o lectură activă și valorificată la maximum. În literatura de specialitate¹⁰, pentru adevărata citire activă și benefică a textului scris, eventual, sunt stipulate mai multe procese complexe de:

- percepere corectă a înțelesului cuvintelor (termenilor științifici, eventual) și a înlănțuirilor de cuvinte (propoziții, expresii, sintagme);

- reactualizare a unor prezentări mintale, ca repere referențiale constituite deja ca un fond de cunoaștere sau ca o zestre culturală, un background cultural, cu care fiecare elev vine la școală;

- investigație și sesizare a ideilor principale și a detaliilor semnificative care le însoțesc și o anumită ordonare a ideilor;

- punere în mișcare a operațiilor de gândire, de imaginație, îndeosebi a operațiilor de analiză și sinteză, de asociație și emitere de ipoteze, dar și de procesare a informațiilor și de stocare a acestora în memorie;

- procesare a cuvintelor, dar și de reactivare a unor abilități de bază (deprinderi, priceperi, capacități de utilizare a cunoștințelor, ideilor în contexte noi, de rezumare etc.);

- activare a unor stări emoțional-motivaționale;

- asimilare a cunoștințelor, ca efect cognitiv al lecturii parcurse, dar și ca reacție efectivă la acestea, luată în sens de reflecție, de interpretare, de examinare și evaluare critică, de atitudine și decizie, de construcție a unei argumentații și contraargumentații.

Lectura activă și eficientă este, așadar, o creație a interactivității celui care citește cu conținutul textului citit (cu autorul acestuia), ceea ce conduce la construcția sensului, la forțarea înțelegerii respectivului conținut lecturat. Procesul de comprehensiune, de înțelegere a textului, de construcție a unității de sens și de semnificații rezultă în urma efectuării este esențial și constructiv. Toate procesele enumerate mai sus definesc interacțiunea

---

¹⁰A se vedea: Cerghit, Ioan. *Metode de învățământ*. Iași: Editura Polirom, 2006, p. 178.

intensă a cititorului cu textul, punctează implicarea minuțioasă a cititorului în dezvoltarea conținutului și valențele instructiv-educative ale activității de lectură.

Așa cum am menționat de la început, studiul dat va cerceta „mecanismele” de formare a abilității de a citi activ. Or, dacă regulile de citire a cărților sunt respectate și puse în practică, acestea duc la o dezvoltare a abilității de a citi care poate fi aplicată la orice fel de material tipărit – cărți, ziare, reviste, pamflete, articole, anunțuri, instrucțiuni, rețete și chiar texte publicitare. Dacă cititul, de orice tip, ne referim aici atât la texte literare, cât și nonliterare, este o activitate, el trebuie să fie întotdeauna activ, măcar într-o anumită măsură. În această ordine de idei, amintim că „un cititor e mai bun decât altul exact în măsura în care devine capabil să fie mai activ și să depună mai mult efort” (Adler 2014: 16). Acesta, evident, e mai bun dacă cere mai mult de la sine și de la textul din fața lui, dacă încearcă să decodifice subtil toate nuanțele mesajului și interferențele acestuia. Apropo, se consideră că, tehnic vorbind, cititul absolut pasiv nu poate exista. Eroarea constă în faptul de a crede că lectura activă este doar procesul propriu-zis de a lectura. Dar nu este tocmai așa. În mod similar oricărei activități, lectura, percepută ca un melanj de operații, dar și ca o captivantă ocupație, este o activitate complexă și devine activă, dacă cititorul, care posedă capacitatea de a recepționa / descoperi informația, de a trăi emoția, de a decala adevărurile, are scopul de a „descoperi” integral mesajul textului. În aceeași ordine de idei, amintind de fascinația lecturii, cercetătorii menționează următoarele: „Cât de mult îl «prinde» textul pe cititor depinde de cât de activ este acesta în timpul lecturii și cât de bine execută el activitățile mentale implicate de actul cititului” (Adler 2014: 17).

Or, lectura activă înseamnă mai multe activități mentale implicate, care „survin” pentru a eleva spiritul, mintea, pentru a sensibiliza sufletul, pentru a descoperi necunoscutul, pentru a defini mulțimea de entități ce ne înconjoară, pentru a însuși imensitatea de conținuturi impuse de programele școlare.

Formarea abilității de lectură activă este definitorie în conturarea profilului unui cititor elevat, sensibil, reflexiv. Profesorul trebuie să aibă în vedere, în mod egal, educarea plăcerii de a lectura și a dexterităților de interpretare a textului, selectând din „oceanul” de strategii didactice pe cele mai pertinente, dacă dorește să educe un cititor competitiv.

Capacitatea de a citi activ oferă eminentement plăcerea de a lectura. Deja la treapta școlii primare, elevul parcurge toate activitățile legate de lectură și derivate din viziunea globală asupra competenței lectorale, fiind în stare să relateze un fragment, să reproducă oral textul, să alcătuiască planul de idei, să organizeze informațiile într-un text, să formuleze mesajul textului, să deducă din text indicii ascunse etc. Aceste și multe alte acțiuni conjugate cu strategiile moderne de tipul: *Agenda cu notițe paralele*, *Brainstorming*, *Controversa academică*, *Clusteringul*, *Discuția-panel*, *Explozia stelară*, *Graficul conceptual*, *Interogarea multiprocesuală*, *Interviul în grup*, *Întrebări multicolore*, *Jurnalul triplu*, *Tehnica Card*, *Pagina de jurnal*, *PRES*, *RAI*, *Reacția cititorului*, *Recenzia de carte*, *Scaunul autorului*, *Scrierea liberă*, *SINELG* etc. sunt relevante la formarea unui cititor activ.

Lectura, „aventura care intrigă și fascinează” (Busuioc 2011: 22), este „paradigma” prin care se realizează educația literar-artistică. Prin urmare, pentru a forma un cititor, se aplică metode variate, alternându-le și asigurând astfel un conținut, deopotrivă, didactic și agreabil.

Un loc aparte în formarea unui cititor activ îl are *Atelierul*, care, alături de tipurile tradiționale de lecții, vine să „promoveze prin activități reale formularea de competențe și centrarea pe elev” (Cartaleanu 2014: 3). Totodată, ținem să menționăm că și parcursul acestuia presupune aplicarea diverselor strategii, întrucât **Atelierul de lectură** se organizează atunci când profesorul are în obiectiv lectura textului ca activitate principală, iar textul poate fi ales – în funcție de obiective – după factură, specie, volum. Pas cu pas, lecție cu lecție, elevii vor învăța să citească diferite texte literare și nonliterare, să proceseze și să organizeze informația, asimilând strategii de lucru, iar ulterior – să producă texte literare, nonliterare și metaliterare, conform cerințelor curriculare. Atelierul de lectură constituie pentru elevi oportunitatea de a se implica, de a-și asuma un rol, de a-și exercita și demonstra competențele lectorale, îndeosebi. Iată câteva ateliere de lectură realizate în clasa a X-a: *Specificul lecturii / rostirii textului poetic*; *Vârstele Simonei* din „Exuvii” de Simona Popescu, *Scrisori către fiul meu* (fragment) de Gabriel Liiceanu, *Exerciții de echilibru* (fragment) de Tudor Chirilă, *Polemici cordiale* de Octavian Paler, *Amor intellectualis. Romanul unei educații* de Ion Vianu etc.

Notele de lectură, impresiile de lectură, lectura la microfon, lectura

expresivă, lectura procesuală, lectura cognitivă, lectura analitică, lecturi pe roluri a scurte texte dramatice sunt doar unele dintre activitățile de „învățare” a cititului activ, care alături de produse de tipul *Agenda de lectură, Fișa de lectură*¹¹, *Jurnalul de lectură, Interviuul imaginar, videosef-ul, videorecenzia*, valorifică potențialul elevilor.

Jurnalul de lectură, conceput ca o inerentă prezență în Portofoliul elevului, alături de *Fișa de lectură*, este o strategie pe care o putem aplica fie ca pe un instrument de decodificare a mesajului unui text, fie ca pe modalitate didactică ce „cuantifică” experiența lecturii, dar și emoțiile, atitudinile cititorului. Mai mult, *Jurnalul de lectură* este o proiecție personală a elevului, indicând astfel și ce tip de cititor este, o palpabilă mostră de recapitulare a operelor studiate și, nu în ultimul rând, o formă de evaluare. Propunem elevilor o structură-tip a *Jurnalului*, dar rămâne la latitudinea elevului completarea acesteia: lista cărților lecturate, CV-ul cărților – realizat în *Tehnica Blazonul* – care obligatoriu va conține informații despre: autor, titlu, editură, anul apariției, locul apariției, numărul de pagini, note de lectură (citate, fragmente importante / preferate), comentarii proprii la finalul lecturii, întrebări survenite pe marginea cărții citite, o scurtă prezentare a personajelor preferate (portret fizic / moral), referințe critice despre carte / operă (cu indicarea autorilor), o pagină liberă pentru a consemna opiniile colegilor sau ale profesorului despre carte.

Alte strategii de formare a abilităților de lectură activă sunt a) *Fișa biografică*, b) *Prezentarea* sau c) *Recenzia* unei cărți preferate, concepute ca proiecte individuale, care se fac, de asemenea, pentru promovarea ideii de lectură activă. Elevii sunt anunțați în prealabil despre realizarea unor atare activități, li se pune la dispoziție un algoritm de prezentare / recenzare și o grilă de evaluare, în baza cărora își vor structura produsele curriculare date, ulterior, un juriu, format din elevi, apreciindu-le.

Abilitatea de a citi activ poate fi dezvoltată, realizându-se mai multe operații de muncă intelectuală, pentru care, eventual, se propun strategii adecvate și accesibile (se va ține cont de preferințe, dexterități, grad de

---

¹¹În literatura de specialitate există mai multe tipuri de Fișe de lectură, unele destul de simple, altele suficient de complexe, dar în ambele cazuri realizarea lor constituie „palpabile” mostre de lucru cu textul și forme punctuale de dezvoltare a abilității de a citi activ.

implicare, atitudine, posibilități de aplicare etc. ale elevilor / studenților). Așadar, într-un cadru proiectat în detalii, sincronizat cu relevante conținuturi de învățare, organizat minuțios de către profesor și conștientizat de către elev / student, incontestabil acesta din urmă poate să învețe:

- să organizeze informația de care dispune – *Clusteringul, Graficul conceptual*;

- să facă dovada înțelegerii textului – *Lectura ghidată, Metoda Cadranelor, Diagrama Venn*;

- să discute în baza textului citit independent, susținându-și argumentat opinia – *Discuția ghidată*

- să formuleze întrebări și să obțină răspunsuri – *6 De ce?, Explozia stelară*;

- să extragă și să prezinte informația dintr-un text citit independent – *Organizatorul grafic*;

- să-și verbalizeze (oral / scris) starea afectivă postlectorală – *Reacția cititorului, Asocieri libere; Asocieri forțate, Brainstorming* etc.

- să-și argumenteze preferințele pentru (un) text / secvență de text – *Agenda cu notițe paralele, Jurnalul dublu, Jurnal triplu, Linia Valorii, Scheletul de recenzie*;

- să cerceteze în detalii un text literar – *Lectura ghidată, Metoda Frisco, Rețeaua personajului*;

- să raporteze datele unui text literar la propriile cunoștințe despre viață – *Predicțiuni în perechi*;

- să analizeze critic datele unui text literar – *Cercetarea împărtășită, Ciorchinele*;

- să cerceteze în profunzime un text literar – *Gândește-Discută în perechi-Prezintă, Rețeaua personajului*,

- să dezvolte un text literar – *Lectura împotriva, În căutarea autorului*;

- să discute argumentat în baza unui text literar – *Pânza discuției, Discuția-panel, Acvariul*;

- să identifice paradigmele semantice ale textului (câmpuri semantice) – *Lectura tabulară*;

- să deducă sensul termenilor cunoscuți, dintr-un text științific – *Revizuirea termenilor-cheie*;

- să monitorizeze propriul proces de învățare prin lectură – *Știu-Vreau să știu-Am învățat*.

Mai presus de orice, atât profesorul, cât și discipolul trebuie să înțeleagă faptul că, în mare, lectura activă nu este o deprindere care poate fi însușită odată pentru totdeauna și după aceea ignorată, căci lectura este o artă, un meșteșug. Trebuie să se organizeze o exersare, cu un material din ce în ce mai dificil, asta însemnând texte profunde, opere de valoare, analize complexe pe varia paliere ale interpretării etc., deoarece „a citi este precum a schia, iar atunci când sunt făcute bine, atunci când sunt confecționate de un expert, atât cititul, cât și schiatul sunt pline de grație, armonioase” (Adler 2014: 55).

Lectura activă prin paradigmele ei multiple – informare și documentare, comprehensiune și sensibilizare – constituie „cadru legal” al cunoașterii. Indicat este să percepem că lectura activă nu înseamnă doar cititul în anii de școală sau parcurgerea lecturilor obligatorii pentru susținerea unui examen. Lăsând la o parte teoriile lecturii și direcția fenomenologică a acesteia, am specificat dimensiunile realizării lecturii active, relevând că acest mecanism devine funcțional în cazul în care se citește cu / din plăcere și mai puțin din obligație. Nu este o noutate această dilemă: lecturi obligatorii sau lecturi esențiale, acestea din urmă constituind inedite revelații, cultivând un spirit aparte al lecturii. Și unele, și altele pot fi realizate însă activ, în spiritul dezvoltării gândirii critice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Adler, Mortimer J.; Van Doren Charles. *Cum se citește o carte*. Pitești: Editura Paralela 45, 2014.

Busuioc, Nicolae. *Între sensibilitate și rigoare. Introducere în arta știința lecturii*. Iași: Editura Vasiliana '98, 2011.

Cartaleanu, Tatiana. *Ateliere de lectură, scriere, discuție*. Chișinău: Editura Știința, 2014.

Cerghit, Ioan. *Metode de învățământ*. Iași: Editura Polirom, 2006.

Sâmihăian, Florentina. *O didactică a limbii și literaturii române: provocări actuale pentru profesor și elev*. București: Editura Art, 2014.